

УДК 94 (438)

Ірина Федорів

ТВОРЧА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У
КОНТЕКСТІ СЛАВІСТИЧНИХ РЕФЛЕКСІЙ

У статті авторка аналізує славістичну тематику у творчій спадщині Т. Шевченка. Акцентується увага на таких дискусійних питаннях в українській історіографії як слов'янофільство і Т. Шевченко, участь поета в Кирило-Мефодіївському братстві та його концептуальне бачення вирішення слов'янського питання в історичних реаліях XIX ст. Розглядається вплив митця на всеслов'янську аудиторію.

Ключові слова: Тарас Шевченко, славістика, слов'янофільство, Кирило-Мефодіївське братство, поетична спадщина.

Творчість Тараса Шевченка, як явище багатогранне й невичерпне, давно стала важливим складником духовності українського народу. І, мабуть, недостатньо лише вивчати її, важливо жити нею, черпаючи нові сили й надії. Ставлячи собі запитання: чи розуміємо поета сьогодні по-справжньому й глибоко? Чи бачимо в ньому Україну, себе? Чи виконуємо його Заповіт?, – мимоволі, звертаєшся до спадщини Кобзаря.

Волею Бога він народився в Україні й разом з буттям нашої держави продовжується з нею, вбираючи в себе нові дні й досвід народу. Так, поет продовжується в часі, в історії, і нам ще йти і йти до його осягнення. Можна сказати, що ми на вічному шляху до Шевченка...

Напередодні святкування 200-ліття від дня народження Кобзаря, він знову приходить у наш день. Та цього не достатньо. Ми теж повинні йти до нього, в його час. І щоб краще зрозуміти Т. Шевченка як нашого сучасника, треба осягнути митця передусім як людину XIX століття. Лише так ми наблизимо розуміння його феномену.

Для цього треба добре знати не лише самого Т. Шевченка, а й його епоху, увесь спектр поглядів й інтересів тієї доби, що разом й створювало ту історичну реальність, в якій геніальний поет був самим собою.

Болісне реагування поета на трагічні історичні події мало благодатну мету: через співпереживання драматичного минулого – до пробудження національної свідомості, до морального очищення та оздоровлення духу. Тому, вважає Т. Шевченко, вину за невільництво й руїну слід бачити насамперед у власних політичних помилках, у переродженні української душі, у чварах, яничарстві, в зраді свого народу. Шевченкове слово неодноразово звучало в Україні для того, щоб розбудити національний дух, вселити у свідомість народу віру в кращу долю країни.

Тема “Шевченко і славістика”, яка є об’єктом публікації – широка й різнопланова, охоплює принаймні три основні проблеми. Перша – це обізнаність поета зі слов’янознавчою проблематикою в контексті світової історії, літератури й культури, її вплив на його творчість та її еволюцію. Друга – типологічні відмінності, аналогії й паралелі між творчістю Т. Шевченка й слов’янською в різних культурах, типологічні співвідношення, що зумовлені дією спільних закономірностей і чинників суспільного розвитку слов’ян. Третя – шляхи поета до всеслов’янської аудиторії, осмислення його значення як особистості, як українця, освоєння творчої спадщини Т. Шевченка слов’янськими народами, переклад, сприйняття та інтерпретація його творів у різних слов’янських країнах. Безумовно, що через з’ясування цих та багатьох інших аспектів, й пролягає шлях до розкриття світової величі митця. Підкреслимо, що авторка статті не претендує

на вичерпне дослідження цієї теми, яка буде проаналізована лише тією мірою, наскільки це можливо зробити в рамках однієї публікації.

В українській історіографії ті чи інші аспекти окресленої проблеми традиційно досліджували І. Франко [1–5], Г. Вєрвєс [6], В. Житник [7], С. Кирилюк [8–9], М. Павлюк [10] тощо. В новітній українській науковій думці тема представлена низкою публікацій І. Дзюби [11–14], В. Яременка [15–16], В. Звольського [17], С. Єрмоленка, А. Мойсієнка, Л. Гнатюка [18], О. Забужко [19], Ю. Барабаша [20], Д. Наливайка [21] та ін., у котрих бачимо новий погляд на такі дискусійні питання як Т. Шевченко і слов'янофільство, роль діяча в Кирило-Мефодіївському братстві, слов'янознавча проблематика у творчості поета.

Український романтизм, від якого невіддільний ранній Т. Шевченко, був специфічною складовою частиною слов'янського відродження (яке відбувалося в контексті європейських національних рухів – так званої “добі націй” – після Великої французької революції та наполеонівських воєн). Скажімо, чеські та словацькі дослідники виразно наголошують на зв'язку між ними, а деякі вважають “Енеїду” І. Котляревського першим явищем усього слов'янського відродження взагалі. Особливо вагомою була діяльність П. Шафарика, який глибоко симпатизував Україні й своїми поглядами впливав на ставлення до неї в усьому слов'янському і не тільки слов'янському світі, доклав зусиль до того, щоб слов'яни усвідомили вагу своєї батьківщини і пізнавали самих себе [11, с. 35].

У ХІХ ст. багато дослідників обговорювали тему Т. Шевченко і слов'янофіли. Висловлювалися думки про те, під чий вплив зародилися міркування поета про слов'янство: кирило-мефодіївців, декабристів, А. Міцкевича, В. Ганки, Я. Коллара, П. Шафарика, російських слов'янофілів тощо. Проте загалом справа, мабуть, простіша. Хіба у великого поета ідеї народжувалися тільки з прочитаного або почутого, під впливом чужих думок? [11, с. 37].

На думку І. Франка, Т. Шевченко був добре обізнаний з відомою свого часу працею Я. Коллара “Про літературну взаємність між різними племенами та говірками слов'янської нації” (1836) – її переклад російською мовою був надрукований 1838 р. в “Московских ведомостях”, а 1840 р. – в “Отечественных записках” (у перекладі І. Срезневського). “З сього другого перекладу, – каже І. Франко, – знав, мабуть, сю розправу й Шевченко, у котрого іменно в р. 1840 бачимо перші проблески думок про слов'янчину”. Далі, І. Франко писав, що й через півстоліття “свідомі українці не перестають бути слов'янофілами в душі Коллара й Шевченка” [22, с. 50].

Слов'яни у ХІХ ст. опинилися в становищі так званих “неісторичних народів”. Т. Шевченка хвилювало, що жоден слов'янських народ (в певному розумінні й російський) не мав тоді умов для свого вільного й повноцінного розвитку. Він особливо переймався тим, що це було значною мірою зумовлено попереднім історичним розбратом між самими слов'янами [16, с. 62]. Відтак, обставини життя поета та популярна тоді концепція слов'янофільства, стимулювали до вивчення передусім історії слов'янських народів. Власне слов'янський ракурс може суттєво посприяти з'ясуванню деяких визначальних рис історіософії Т. Шевченка. Погоджуємося із думкою І. Дзюби, що польський аспект у цьому зацікавленні міг бути поштовхом через імперську практику трактування поляків як “зрадників” слов'янства, “отруєних католицизмом” [12, с. 365].

В “Інтродукції” до “Гайдамаків” (1841 р.) Т. Шевченко подав унікальний за лаконізмом та поєднанням в історичному процесі загального і конкретно-індивідуального образ історичної Польщі [23, с. 365]. І хоч він має суб'єктивне забарвлення, у багатьох моментах відповідає тій картині стану Речі Посполитої, яку подають і сучасні історики, саме у ставленні до історії Польщі Т. Шевченко яскраво демонстрував готовність долати поріг історіософського суб'єктивізму

[15, с. 179]. Думка, висловлена в “Передмові”: “нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіки од моря і до моря слов’янська земля” [23, с. 110] – жодним чином не стосується ідеї слов’янської федерації. Збірне поняття “слов’янської землі” тут зовсім не тотожне поняттю “слов’яни, зібрані до купи”. Вказівка на землеробсько-осілий характер слов’янської ойкумени (“покрита житом-пшеницею”) свідчить, що мова йде про природою та історією, чи Богом, визначені території кожного слов’янського народу, на які зазіхати невільно будь-кому, в тому числі й іншому слов’янському народові, як це було в стосунках між поляками, українцями та росіянами [23; 16, с. 62]. Зрештою, коли Т. Шевченко писав у “Передмові по мові”, що слов’яни “одної матері діти” [23, с. 110], він міг мати на увазі відому тоді теорію індоевропейзму – ототожнення походження європейських народів і їхніх мов. До цього спонукала й географія майже суцільного розташування слов’янських етносів, про що автор теж згадує. Вислів “діти однієї матері” вживав і славіст О. Бодянский в передмові до видання праць П. Шафарика “Слов’янські старожитності” і “Слов’янське народонаселення”, в яких українці подавалися другим за чисельністю слов’янським народом. Слід зазначити, що із слов’янського масиву Т. Шевченко все ж, виокремлював росіян [16, с. 63].

Водночас, є думки, що образ слов’янських річок, що зливаються в морі слов’янському (із присвяти Шафарикові в поемі “Єретик”, 1845 р.), протиставлявся автором поеми пушкінському образу слов’янських джерел, що зливаються в морі російському, аби воно не обміліло [16, с. 63]. В Шевченковому “слов’янському морі”, – коментує І. Дзюба, – “дух волі і рівності, в ньому немає загрози втрати себе” [13, с. 121], але це далеко не поетичний образ рівноправного об’єднання слов’ян, слов’янської республіканської федерації.

Додамо, що автор поеми прославляє словацького вченого П. Шафарика за те, що він у своїх працях, всупереч офіційній історіографії, показав світу існування українського, білоруського та інших слов’янських замовчуваних народів:

І слов’ян сім’ю велику

Во тьмі і неволі

Перелічив до одного,

Перелічив трупи [24, с. 193].

Шафарикове “слов’янське море” відрізнялося від аналогічного “російського” своєю повнотою, оскільки не заперечувало самодостатності жодного слов’янського народу.

Тарас Шевченко рано помітив у слов’янофільстві оцю тенденцію виключати український народ із слов’янської сім’ї, тобто не визнавати за українським народом права бути окремою і рівноправною з іншими національною одиницею, розчиняти його в “общерусскости”, узурпуючи на користь останньої його історію, культуру, землю:

Кажуть, бачиш, що все-то те

Таки й було наше,

Що вони тільки наймали

Татарам на пашу

Та полякам... [25, с. 227].

Це – саркастичний перифраз версії офіційної та імперсько-патріотичної історіографії, для якої Україна була всього лиш “окраиной” царської Росії, тимчасово відданою татарам і полякам. Багатовікове самобутнє історичне і культурне життя України, її боротьба за свободу ігнорувалися. При цьому вдавалися, зокрема, до хитрого маніпулювання етнічними “Україна” та “Малоросія”. Слов’янофіли не сприймали слів “українець” і “Україна” як самоназви представника народу та назви країни, бо заперечували і той народ, і ту країну у власній якості.

Це не були невинні лінгвістичні вправи, лексичні відміни – це було принципове питання, надто для Т. Шевченка, оскільки і його зусиллями слово “Україна” поновлювалось і остаточно утверджувалось як самоназва народу й землі. За слов’янофільською ж термінологією стояла ухильність і нещирість їхньої позиції щодо України: великодушно похваляючи “южное племя русского народа”, вони фактично відмовляли йому в праві на власний національно-політичний і культурний розвиток (і навіть на власне ім’я!), що особливо виявилось наприкінці 50-х років XIX ст. і стало однією з головних причин остаточно розриву Т. Шевченка із слов’янофілами [11, с. 39].

Варто наголосити, що в Російській імперії слов’янофільство від початку набуло відмінного від західного трактування. Дослідники цього терміну нараховують не менше чотирьох наукових визначень. О. Герцен писав, що російські слов’янофіли забули, що серед інших народів слов’янська ідея пов’язувалася з націоналізмом і була “волянням задавленого чужинецьким ігом народу” [16, с. 65].

Творчість Т. Шевченка підтверджує, що поет розумів: слов’янофільство і панславизм перероджувався в панполонизм і, особливо, панрусизм. Не випадково, що він, за спогадами М. Костомарова, до єднання з росіянами ставився “задирливо і нетолерантно”. Позиція поета збігалася з твердженням представників інших “неісторичних народів” [16, с. 65].

Творча спадщина Т. Шевченка свідчить, що поняття братерства мають передусім християнську наповненість [16, с. 66]. Саме такий підхід властивий поету і в поглядах на польську історію, в якій його увагу привернули передусім сторінки, що пов’язані з ігноруванням суб’єктами історичного процесу християнських цінностей та негативними наслідками скоєних “історичних гріхів” [15, с. 181].

Російська імперія була для Т. Шевченка яскравим історичним прикладом того, як за допомогою усталеної самодержавної форми устрою й поставленої на служіння цьому самодержавству церкви можна досягти абсолютно деспотичних методів управління людьми: “А москалі і світ Божий // В путо закували” (поема “Сліпий”) [26]. Для нього це була імперія, яка зі своїх першопочатків використовувала, на відміну від західної традиції, християнство для ототожнення релігійної спільності з етнічною (“ідея християнського народу”) і далі послідовно використовувала православ’я для того, щоб перешкодити неминучій етнічній самоідентифікації східних слов’ян (відома формула “самодержавие – православие – народность”). Уважне прочитання Шевченкових текстів переконливо показує, що він не поділяв пануючих тоді концепцій історії Росії таких учених, як М. Карамзін, М. Погодін чи С. Соловйов, особливо стосовно її першооснов [15, с. 183]. Можливо, поет мав свою, доволі струнку систему поглядів на історію Росії.

Велика частина знаменитого “Послання” (1845 р.) є апеляцією до тих, хто захоплювався панславизмом: “А ви претесе на чужину // Шукати доброго добра... // Братерства братнього!”; І Коллара читаєте // З усієї сили, // І Шафарика, і Ганку, // І в слав’янофіли // Так і претесь... І всі мови // Слав’янського люду – // Всі знаєте. А свої // Дастьбі... Колись будем // І по-своєму глаголать...” [27, с. 245, 246]. Тож на підставі цих слів, можемо говорити про інший різновид українського, власне вже малоросійського слов’янофільства. Вчене і “вільнодумне” панство щедро дарувало свою любов далеким братам, а власного народу взагалі не хотіло знати, обходилося високомовною риторикою. Особливо обурювало Т. Шевченка те, що ці патріоти слов’янства умудрялися поєднати свій благородний патріотизм та “широку освіченість” із зневажанням рідної, української мови [11, с. 39]. Шукання “братерства братнього” – найв’ідливіша сатира на слов’янофілів. Поняття “слов’янське братство”, яким спекулювали

російські слов'янофіли, після солдатчини по суті зникає із лексикону Т. Шевченка. Натомість з'являється, пронизаний іронією, вислів “слов'янська братія” [16, с. 67].

Різно критикуються російські слов'янофіли й у передмові до нездійсненого видання “Кобзаря”, ще в березні 1847 р., в якій: “Великая туга осіла мою душу. Чую, а іноді і читаю: ляхи дрюкують, чехи, серби, болгаре, чорногори, москалі – всі дрюкують, а в нас анітелень, неначе всім заціпило”. І далі – на адресу московських “журналістів”: “Кричать о единой славянской литературе, а не хотят і заглянуть, що робиться у слов'ян!” [28, с. 312].

Тяглість до антитоталітарного та антиімперського спрямування, а також “христощентризм” помітні й в поемі Т. Шевченка “Єретик” (перший художній твір у світовій літературі, присвячений реформатору) [24]. Ян Гус близький Т. Шевченку насамперед тому, що жив як Ісус Христос, а не конфесійними догмами. Поет не любив ні ксьонзів, ні попів, але любив Ісуса. У Гусові він бачив поборника істинного Христа, а не “борця проти католицизму з позицій, мовляв, близьких православ'ю, як це намагалися подати деякі російські слов'янофільські автори” [12, с. 369].

Співзвучність із слов'янофільськими мотивами є й в поясненні причин слов'янського розбрату: посіяли його “ксьондзи, єзуїти”... Але й тут є суттєва різниця: Т. Шевченко засуджував експансію Ватикану та підступність його слуг, але його зовсім не цікавило – на відміну від слов'янофілів, для яких саме це було головним, – протиставлення католицизму і православ'я під тим оглядом, що він не відповідає слов'янському духові, а православ'я є природним для слов'ян. Але що характерне для Шевченка: одразу за “ксьондзами, єзуїтами” він називає панство як дві ворожі народові сили, пов'язані одним інтересом. Згодом, у перші роки заслання, він у поезії “Полякам” висловить цю думку з граничною чіткістю: “Неситії ксьондзи, магнати // Нас порізли, розвели” [29, с. 295].

На прикладі Шевченкових екскурсів у польсько-українське минуле бачимо, що в його історіософії мотив національної самокритики та вказівки на альтернативність історичного процесу невіддільні від прагнення зрозуміти його суб'єктів. Простий розв'язок “гайдамаки – не воїни – разбойники, вори”, а конфедерати або шляхта – душоуби, його не влаштовувала. Для Т. Шевченка, як людини, що переймалася самоідентифікацією українців, основною опозиційною формулою в рамках архетипу “своє – чуже” могла бути тільки бінарна структура “Україна – Москва”. Але один із суб'єктів цієї бінарної структури був подвоєний, – “Україна – Москва // Польща” [15, с. 180].

Поразка в Коліївщині стала повчальним уроком для українського селянства й козацтва, певним чином розплатою за ілюзії щодо російського царату. Вже під час написання “Гайдамаків”, Т. Шевченко розумів, як царизм грав на ворогуванні поляків і українців й ніяким чином не сприяв визволенню їх від економічного панування шляхти. На ґрунті цього розуміння й відбувається зближення поета з польськими революційними діячами, особливо на засланні [30, с. 80]. З цим дослідники слушно пов'язують і глибокі зміни згодом у звучанні “польських мотивів” шевченківської поезії, в осмисленні польської теми взагалі: в центрі уваги опиняється вже не минуле, а спільність інтересів соціального та національного визволення, пошук платформи для єдності дій у майбутньому [11, с. 44].

Додамо, що в польській літературі ще до написання Шевченкових “Гайдамаків” існував “культ Коліївщини”, яку використовували з метою революційної пропаганди. Повстання 1830-х рр. зробило Коліївщину модною серед польських письменників [30, с. 81].

Польська історична тематика частково зумовила появу байки Т. Шевченка “Сичі” [31]. Історичною основою твору було польське повстання в Галичині

1846 р. У ньому автор вибудовує історіософську конструкцію не лише по лінії “гріховна еліта – безверхий простолюди”, а й “жертвні верхи – байдужий натовп” [31, с. 344]. Відповідальність еліт за долю країн і народів – наскрізна тема й сутнісна ознака Шевченкової історіософії, у нього часто звучить мотив історичної відповідальності верхів перед “братами незрячими-грецькосями” [15, с. 180].

Якщо ж говорити про слов’янське питання в ширшому плані, то послання “І мертвим, і живим...” засвідчило корінну відмінність Шевченкового розуміння від слов’янофільського [27]. Коли поет говорив про криваві чвари між братами-слов’янами, він мав на увазі історичні конфлікти, викликані загарбницькими зазіханнями польської шляхти на Україну та пов’язану з цим релігійну ворожнечу [11, с. 44]. У цьому творі, своє гостре викриття фальшивої ідеалізації історії України, надто гетьманства, він розкриває в контексті загальної саркастичної характеристики слов’янофільської моди. Дуже точно і справедливо визначає Т. Шевченко її панську природу і книжне, теоретичне походження – на відміну від свого народного розуміння України. Поет не приховує іронії і щодо захоплення панів-українофілів (чи то українських слов’янофілів) проблемами зарубіжних слов’ян. Справді: “так бідаються клопотами далеких братів.... наче в себе немає клопотів; так їм співчують, що й свого реального становища не бачать”. До речі, в посланні “І мертвим, і живим...” поет висміює рабське копіювання “німецького показу” нашої історії в контексті мови саме про слов’янофілів [27]. Чи випадково це? Кпини з німця дали привід закидати Шевченкові якщо не ксенофобію, то щось близьке до неї. В такому дусі інколи висловлювався М. Драгоманов. Очевидно, це не так, можна говорити хіба що про деяку нечіткість окремих Шевченкових висловлювань з цього приводу [11, с. 43].

Геніальна формула Т. Шевченка: “В своїй хаті своя правда, і сила, і воля” теж зустрічала в різні часи нерозуміння. Інколи її тлумачили в слов’янофільському дусі, інколи ж сприймали як заперечення загальнолюдського суспільного ідеалу й критерію, закидаючи Шевченкові відрубність. Але зовсім не хуторянську відрубність від світової цивілізації та загальнолюдських понять мав на увазі Т. Шевченко! Навпаки, він говорив про рівноправну причетність кожного народу до світу людства. Тарас Шевченко виступав за те, щоб і українці, й інші слов’яни стали поруч з усіма провідними народами. Це й було, на думку поета, метою відродження і визволення слов’янських народів, їхнього добровільного об’єднання, – а зовсім не якась гегемонія слов’янства, особлива місія в світі, тим більше під проводом царизму.

Таким чином, у всьому цьому – корінна особливість позиції Т. Шевченка у слов’янському питанні, що відрізняла його і від західних слов’янських будителів, і від російських слов’янофілів, і від українофілів та навіть кирило-мефодіївських братчиків. А тема слов’янства з’явилася в його творчості ще до знайомства з майбутніми організаторами братства. Шевченкове слов’янське почуття можна назвати народним – на відміну від слов’янофільського і панславистського, в яких є більш або менш помітний елемент книжності, теоретичної сконструйованості, політичної навмисності й перебільшеності.

Із славистичними поглядами Т. Шевченка безпосередньо пов’язане питання його участі у Кирило-Мефодіїському братстві й концептуального бачення ним майбутньої долі слов’янських народів. У цьому зв’язку є багато стереотипів, шаблонів і поверховості у трактуванні проблеми. Образ Т. Шевченка як кирило-мефодіївця має бути переглянутий на підставі об’єктивного аналізу історичних джерел. Зрештою, з’ясування стосунків Т. Шевченка з братчиками, важливе й з метою уникнення можливих спекуляцій його авторитетом в сучасних ідеологічних і політичних концепціях навколо історичної долі слов’янських народів. Як констатує І. Лосєв, “сучасна Росія переживає своєрідний ренесанс

слов'янофільства зразка XIX – початку XX ст., і це неослов'янофільство є імперською зброєю одноразового використання – задля інкорпорації України до складу російського державного тіла” [32, с. 106]. Зрештою, ми всі є свідками подій, що відбуваються на разі в Україні.

Вперше про зв'язок історіософії Т. Шевченка та його участі в Кирило-Мефодіївському братстві писав біограф О. Кониський. На його думку, ідеї “всеслов'янського братолюб'я”, поет черпав від О. Бодянського та власного знання історії рідного краю [16, с. 61]. Як відомо, слідчі органи не довели членства Т. Шевченка у Кирило-Мефодіївському братстві [11, с. 41].

Головний програмовий документ Кирило-Мефодіївського братства – “Книга буття українського народу”. Нагадуючи “Книги народу польського і палігристива польського” А. Міцкевича, він є, проте, цілком самостійним документом національно-політичної думки. Деякі дослідники приписували її авторство Т. Шевченкові, більшість вважає, що написав її М. Костомаров (як він сам і свідчив під час розслідування), можливо, не без участі інших братчиків (щодо форми і міри цієї участі існують різні припущення) та не без впливу Т. Шевченка на окремі моменти змісту [11, с. 36].

У всякому разі, поряд з думками, близькими до типових слов'янофільських кліше (ідеалізація “слов'янського племені”, його минулого; опора на християнство, але, правда, без вивищення православ'я над католицизмом і протестантизмом і з поверненням йому, мовляв, первісного людяно справедливого змісту, спотвореного панством і вищим духовенством, – це те, чого не було у слов'янофілів), це ідеї, зовсім неприйнятні “класичному” слов'янофільству, ідеї демократичні й об'єктивно революційні на той час – близькі Т. Шевченкові або власне “шевченківські”. Це – ідеї соціальної рівності та політичної свободи, гостре засудження самодержавства і панства, експлуатації, закріпачення України, слова гніву на адресу Петра I та Катерини II за поневолення України та й взагалі на адресу царизму; схвальна згадка про декабристів; ідея федеративної республіки. Уславлення козацької традиції теж мало об'єктивно демократичний і прогресивний зміст (попри деяку ідеалізацію й ігнорування соціальних суперечностей), – оскільки мало антикріпосницьку спрямованість (зокрема, вперту боротьбу царату проти козацтва і ліквідацію Запорозької Січі слушно пояснювалось страхом перед духом волі народної і тим, що Січ і козацтво стали останнім оплотом сил, які протистояли закріпаченню). У “Книзі буття українського народу” з пафосом звучить ідея національної і політичної суверенності України. А майбутня слов'янська федерація мислиться як братерське співжиття народів “нерозділимо і незмістимо”, тобто без роз'єднання, але й без злиття, без втрати незалежності: у Союзі Слов'янським Речей Посполитих (республік), без пана і без холопа [11, с. 37]. Ця програма була однією з найрадикальніших у тогочасній Європі й не мала собі рівних у слов'янському світі.

Помилявся й Іван Франко, коли стверджував, що “Єретик” писався під впливом Товариства і в ньому “уперше і найкраще сформульовано ідею слов'янської федерації” [5, с. 278].

Можна допустити, що Т. Шевченко не лише вважав гіпотетичну слов'янську федерацію утопією, але й, як висловлювався М. Чернишевський у полеміці з М. Костомаровим на цю тему, “шкідливою для всієї Європи і, зокрема згубною для кожного зі слов'янських племен” [13, с. 122]. Та й кому, як не Т. Шевченку, що зазнавав нападів за вірність “діалекту”, було не знати, що мовно-асиміляційні процеси відбуваються швидше між спорідненими мовами, а особливо, якщо вони містяться в єдиному політичному просторі.

У матеріалах справи проти Т. Шевченка немає свідчень про дискусії поета з іншими братчиками щодо федерації, але є факти його активних суперечок про

минуле і майбутнє України, що вважалося набагато крамольнішим. Якщо розмови й велися, то задля декларування дійсної “історіографічної” рівноправності всіх слов’ян і перемоги над панрусизмом і панполонізмом [16, с. 66]. Т. Шевченку не могла не імпонувати теза про “повернення слов’янськими народами їх самостійності і моральної свободи”.

Організатори Кирило-Мефодіївського товариства хотіли поширювати християнські ідеї і просвітництво серед народу. Це засвідчує проект Статуту й інші матеріали. Т. Шевченко підтримував ці плани, але власну просвітницьку ідею він трактує в цілком оригінальному ключі: просвітитися, в християнському сенсі цього слова, має передусім українська еліта, яка загубила визвольну, національну і соціальну ідеї:

Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь [27, с. 248].

Ці слова із “Послання” адресувалися саме українській еліті. Автор закликає освічену верству передусім клопотатися не проблемами інших народів, зокрема російського (“а на москалів не вважайте...”), а молитися Богу та працювати “во ім’я матері нашої України безталанної” [27]. Прикметно, що в передмові використовується не звичний штамп спільної слов’янської материзми, а йдеться про слов’ян, що залишилися “щирими синами матерей своїх, і славу добрую стяжали”. Відповідно відпала так звана “сімейна” лексика щодо слов’ян, яка є властивою документам в справі братства, й досі побутує на пострадянському просторі [16, с. 69].

Тарас Шевченко не поділяв основних ідей Кирило-Мефодіївського братства, оскільки вважав їх далекими від реальних потреб України. Згадаймо авторський вердикт свого зв’язку з братчиками:

Дурний свій розум проклинаю,
Що дався дурням одурить,
В калюжі волю утопить [33, с. 273].

Можливо, Т. Шевченко волю цінував більше за ідейні постулати? І. Дзюба так пояснює ці слова: “тут бачимо відлуння тієї колізії, що існувала в стосунках Шевченка з друзями на свободі: він не дуже схильний був гратися в романтичний ритуал таємного товариства, бачив свою місію інакшою...” [12, с. 440].

Безумовно, що славістична тематика у спадщині Т. Шевченка безпосередньо пов’язана з низкою творчих і дружніх стосунків митця з відомими діячами слов’янських країн. На початку статті ми наголошували, що важливими тут є принаймні два аспекти: обізнаність поета зі слов’янознавчою проблематикою та освоєння творчої спадщини Т. Шевченка слов’янськими народами; переклад, сприйняття та інтерпретація його творів у різних слов’янських країнах.

Твори Т. Шевченка з’явилися в час, коли в Європі захоплювалися фольклорно-романтичними темами. Відомо, що романтичний напрям у поезії слов’янських народів був дуже популярний, і Шевченкові балади сприймалися на цьому ґрунті, трансформувалися, так само як і загальноєвропейські романтичні мотиви набували українського колориту саме в творчості поета [18, с. 105].

У слов’янській рецепції мовотворчості Т. Шевченка важливо виокремити такий аспект як сприймання поетичних текстів поета як естетичних феноменів, цінність яких засвідчують міжслов’янські мовнолітературні зв’язки, зокрема численні переклади творів поета іншими слов’янськими мовами. Мовотворчість Т. Шевченка привернула увагу сучасників поета насамперед відкриттям українського світу, далеко не знаного в широкому культурному просторі

слов'янства: вона відразу стала ознакою, мірилом української ідентичності як через осмислення історії народу, специфіки його мови, так і через відтворення природних умов його життя [18, с. 100].

Спільні для слов'янських літератур мотиви національного самоусвідомлення, пошуків загальнолюдських ідеалів, оспівування свободи і піднесення людської гідності набували в поетичному мововираженні Т. Шевченка таких переконливо знакових для тодішньої суспільної свідомості довершених естетичних форм, що викликали бажання перекладачів-інтерпретаторів Шевченкової творчості відтворити їх, трансформуючи засобами інших слов'янських мов.

Перші переклади Шевченкових поезій у слов'янському світі з'явилися ще за життя поета. У 1856–1860-х роках російськомовні інтерпретації окремих віршів Т. Шевченка друкують журнали “Современник”, “Русское слово”, “Библиотека для чтения”, “Народное чтение” та ін. У десятому числі “Современника” за 1858 р. О. Плещеев під заголовком “Стихотворение Шевченко” публікує переклад поезії “Минають дні, минають ночі”, яка побачила світ в оригіналі лише 1861 р. Показово, що в оригінальній творчості О. Плещеева дослідники простежують мотиви, спільні з Шевченковими [10, с. 199].

Навчаючись в Академії мистецтв, Т. Шевченко мав знайомих з-поміж поляків, як-от Р. Подберезький-Друцький, Ф. Гусаковський, Р. Жуковский. Тарас Григорович захоплювався поезією А. Міцкевича, робив спробу перекладати її; знав твори польських поетів т. зв. “української школи” (А. Мальчевського, Ю. Залеського, С. Гошинського та ін.), що особливо помітно в його ранніх працях на історичну тему [30, с. 80]. Відомо, що поет високо оцінював поему Ю. Залеського “Przenajswietsza rodzina”, яку І. Франко назвав “найчистішим хрусталем фантазії” [9, с. 51]. Упродовж життя Т. Шевченко листувався із польським поетом, частина епістолярію опублікована [34–35].

На засланні й після нього підтримував дружні взаємини зі З. Сераковським, Е. Желіговським, Л. Турно, Я. Станевичем, П. Круневичем, Л. Балінським, Й. Огризком [36, с. 130]. У 1860 р. у польському виданні “Kuijer Wileński” опубліковано ліричні вірші “Чого ти ходиш на могилу?”, “Нащо мені женитися?”, “Ой по горі роман цвіте” у перекладі Л. Совінського. 1860 рік ознаменований і першим перекладним книжковим виданням Шевченкових творів. М. Гербель, який ще 1856 р. у журналі “Библиотека для чтения” опублікував переклад “Думки” (“Нащо мені чорні брови?”), тепер виступає упорядником і одним із перекладачів “Кобзаря” (разом з М. Михайловим, О. Плещеевим, М. Курочкіним, М. Бергом та ін.) [18, с. 105].

На початку 1860-х років твори Т. Шевченка публікуються в польськомовних інтерпретаціях Л. Совінського, А. Хаємського, А. Гожалчинського. Л. Совінський видає окремою книгою поему “Гайдамаки” (1861). У 1863 р. виходить Шевченків “Кобзар” у перекладі В. Сирокомлі [18, с. 106].

Давню традицію має й чехословацька Шевченкіана. Поет був добре обізнаний з діяльністю чеського й словацького поета й ученого Я. Коллара, чеськими філологами і поетами, діячами національного відродження В. Ганкою, Й. Коларжом, яких згадував у своїх творах. Він особливо цінував у їхній діяльності поєднання наукових, літературних і просвітницьких інтересів з громадсько-політичними процесами, пов'язаними з національним відродженням слов'ян [37, с. 224]. У свою чергу, названі діячі, поширювали й популяризували твори українського митця. Так, наприклад, у архіві В. Ганки зберігаються списки Шевченкових творів “Думи мої, думи мої, лихо мені з вами!”, “Перебендя”, “Іван Підкова”. Й. Коларж переклав послання “Шафарикові” [38, с. 341]. У 1860 р. чеський дослідник Й. Первольф знайомить читачів часопису “Obrazy zivota” з перекладом поеми “Іван Підкова”, публікує також статтю “Тарас Григорович

Шевченко – поет малоросійський”, у якій, зокрема, подає уривки з “Перебенді”, “До Основ’яненка” та ін. [18, с. 105].

На сторінках чеської періодики з’являється ряд ліричних творів поета, а також уривки з поем. Зокрема, вступ до поеми “Єретик” у перекладі И. Фріча друкує журнал “Zvonu” (1863), річник “Kvety” (1865–1866) публікує “Тополю” (у перекладі Е. Ваври), фрагменти з “Гайдамаків” (без зазначення імені перекладача) [18, с. 106].

Окремим питанням є стосунки Т. Шевченка і П. Шафарика. За сприяння О. Бодяньського, який у 1837–1838 рр. стажувався у Празі в П. Шафарика, Т. Шевченко познайомився з творами чеського вченого “Славянские древности”, “Славянское народописание”, котрі поглибили симпатії українського поета до чеського народу, власне надихнули на створення поеми “Єретик” і вступу до неї, як посвяти П. Шафаріку [7, с. 48]. Той факт, що Т. Шевченко серед багатьох чеських будителів особливе місце виділяв саме П. Шафаріку, показує, як глибоко розбирався він у слов’янському питанні. Власне тему впливу творчості Т. Шевченка на П. Шафарика, і навпаки, досліджував свого часу П. Кирилюк [8, с. 77–88]. Сучасна чеська критика відзначає, що в світовому письменстві нема творів, у яких з такою художньою силою і психологічною глибиною возвеличено образи визначних чеських патріотів Я. Гуса і П. Шафарика, як це зробив Т. Шевченко [38, с. 340].

У Болгарії найвідчутніше вплив спадщини Т. Шевченка проявився в період піднесення національно-визвольного руху проти осман (60–70-і рр. ХІХ ст.). Це пояснювалося характером суспільно-політичного і художньо-естетичного розвитку болгарського народу на тому історичному етапі, особливостями процесу відродження його культури. З’явилися переклади Шевченкових творів болгарською мовою. Увагу Р. Жинзифова і П. Славейкова, відомих культурних діячів, привернули, насамперед, твори Т. Шевченка баладно-романтичного характеру, пов’язані з фольклорною традицією, написані за мотивами народних пісень, переказів і легенд [39, с. 79]. Так, Р. Жинзифов у своїй праці “Новоболгарська збірка” вмістив “Тополю”, “Утоплону”, а пізніше опублікував переклади “Причинни”, уривки з поеми “Єретик” – “Послання славному П. Шафарикові”. П. Славейков переклав уривки з творів “Причинна”, “Перебендя”, “Минають дні, минають ночі”, “Думи мої, думи мої, лихо мені з вами!”, “Тополя”. Вплив Т. Шевченка відчутний і в творчості Л. Каравелова, Ц. Гинчева, П. Іванова, А. Пюсюлієва, Т. Влайкова, Ц. Церковського, Х. Максимова та ін. [39, с. 80].

Високу оцінку Шевченкової поезії знаходимо в монографії болгарського славіста С. Русакиєва. Він, зокрема, наводить такий показовий факт з історії культивування Шевченкового слова в Болгарії: у 70-х роках ХІХ ст. відомий літератор І. Блисков на сторінках редактованої ним учительської газети, поряд із педагогічними статтями, розташовував художні твори і серед них, як зразок “природної”, “невимученої” поезії, “як взірець віршування” опублікував уривок з “Послання...” Шевченка – “Учітеся, брати мої...” у перекладі Л. Каравелова (“Учете се, мили птички”). Дослідник робить висновок: “У нашій літературі 70-х років уже були свої відомі твори; крім того, у Болгарії знали в перекладі ряд визначних російських, західноєвропейських та античних поетів. Проте І. Блисков вважав найкращим зразком твори Т. Шевченка. Це ще одне свідчення того, який близький болгарам Шевченко, як високо оцінюють вони народність і чудову форму його поезії” [18, с. 101–102].

Проблему “Російська література і Т. Шевченко” шевченкознавство досліджує в біографічному (російська лектура Т. Шевченка, його особисті контакти з російськими письменниками) й творчому аспектах (вплив російської літератури на Шевченкову творчість і світогляд; вплив літературної спадщини Т. Шевченка

на російську літературу; російські переклади творів поета, образ Тараса Григоровича в художній російській літературі) [40, с. 174].

У газеті “Московский вестник” від 1 квітня 1860 р. зазначалось: “Тепер ви на кожному кроці зустрінете в нас людей, які захоплюються п. Шевченком, вчать навіть по-малоросійському для того тільки, щоб прочитати його вірші”. Зрештою, окремі періодичні видання, такі як “Slovenski glasnik” (1860), “Dziennik Literacki” (1861), друкували поезії Т. Шевченка в оригіналі латинкою [18, с. 106].

В останні десятиріччя XIX ст. творчість поета збагачується новими перекладами на всьому слов'янському просторі. У 1872 р. польськокомуні “Kobziarz” (переклад В. Сирокомлі) перевидано у Варшаві, а 1883 р. – у Львові. 1874 р. у Москві виходить російськомовна збірка “Из Кобзаря”, що містить 15 поезій у перекладі М. Чмирьова. У 1887 р. хорватський поет і дослідник А. Харамбашич друкує у своєму перекладі вісім Шевченкових творів (побачили світ окремим виданням “Pjesnicke pripovijesti” з розлогою статтею про життя і творчість поета). З'являються переклади словацькою, серболужицькою мовами [18, с. 10].

Отже, наприкінці XIX–XX ст., поряд з виданнями творів Т. Шевченка, підготовленими колективами перекладачів, маємо низку видань з одноосібним авторством перекладів, у яких засвідчено перехід до якісно нового осмислення індивідуальної творчості поета, що сприяє адекватному збереженню стилістики оригіналу. Так, у 1900 р. вибрані поезії Т. Шевченка (“Výbor básní”) виходять у Празі з передмовою авторки перекладів Р. Єсенської. Словенський поет і перекладач Й. Абрам у 1907–1908 рр. видає у своєму перекладі двотомний “Kobzar”, з поемою “Гайдамаки” у другому томі. Польською мовою в перекладі С. Твердохліба з'являються “Wiersze wybrane” (1913), в перекладі Е. Виломовського – “Trzy roematy” (1930). 1933 р. виходить російськомуні “Кобзарь” у перекладі А. Колтоновського, а через рік – у перекладі Ф. Сологуба, перевиданий 1935 р. і в скороченому вигляді – 1939 р. Відомий болгарський поет Д. Методієв до 150-річного ювілею Т. Шевченка (1964) здійснив повне видання “Кобзаря”. Власними перекладними виданнями Шевченкової поезії заявили про себе Ю. Кокавець (словацькою мовою – “Dumy moje...”, 1959), С. Шалі (словенською мовою – “Zbirka: Lirika”, 1976), Я. Кабічек (чеською мовою – “Bilé mřaky, semá mřasna” (“Білі хмари, чорні тучі”, 1977)) [18, с. 107].

І ще низка знакових імен у слов'янських літературах, як, наприклад, болгари Л. Стоянов, К. Зиданов, А. Тодоров, Б. Райнов, Д. Методієв чи поляки Я. Івашкевич, Ч. Ястшембець-Козловський, Б. Жиранік, К. Вежинський, В. Слободнік, вписали свої сторінки в історію перекладної шевченкіани.

Процес входження Т. Шевченка в європейську, зокрема, слов'янську культуру підлягає загальним закономірностям літературного спілкування. Водночас його ускладнювала феноменальна своєрідність поезії Т. Шевченка, яка вимагає часу й зусиль для пізнання її художнього світу. Відтак, ставлення до поета і його творчості не було однаковим.

Загалом зацікавлення Т. Шевченком у слов'янських країнах було активнішим, а сприймання його творів глибшим, ніж у Західній Європі та інших регіонах. Пояснюється це не тільки мовною і культурною близькістю, а й тим, що слов'янські народи перебували в соціально-історичному становищі, подібному до становища українського народу, втративши свою державно-національну незалежність [41, с. 5].

Слід зазначити, що виходу Т. Шевченка на європейську арену сприяли українські вчені, письменники й громадські діячі, насамперед О. Бодянский, І. Срезневський, І. Франко, М. Драгоманов, С. Подолинський та ін.

Популярність Т. Шевченка серед слов'янських народів, повага до нього, вплив його творчості на розвиток польської, болгарської, чеської, словацької,

хорватської та інших літератур стають з кожним десятиріччям усе глибшими. Твори Т. Шевченка користуються величезною популярністю, дослідники ґрунтовно вивчають поетову спадщину, друкують про неї численні розвідки.

Один із аспектів Шевченкового розуміння призначеності історичного знання – це знакові події й факти слов'янської історії, що вводять історичний матеріал у загальносвітовий культурний контекст та відповідно допомагають увиразнювати ключові ідеї, надавати їм позачасової спрямованості. Тому й з'явилися поеми “Сретик”, “Гайдамаки”, “Холодний Яр”, “Сичі”, “Гамалія”, “Кавказ”, “Іван Підкова”, “Тарасова ніч”, “Царі” [23–24; 42–47; 31; 48–49;] та інші, в яких створено поетичну візію великих історичних драм, вписуючи їх у масштабні історіософські та світоглядні рефлексії. Народну пам'ять про ці події Т. Шевченко протиставляв “пам'яті” офіційно-історіографічній, і в цьому полягала його національна відповідальність, загострена опосередкованою “особистою” причетністю через свій рід, земляків.

Погоджуємося з думкою низки істориків, що Т. Шевченко не причетний ні світоглядом, ні творчістю з ідеєю слов'янської федерації. Провідною тезою організаторів Кирило-Мефодіївського братства був український месіанізм стосовно інших слов'янських народів, базований на історії України. Він пронизує всю “Книгу буття українського народу”, простежується у вилучених зошитах М. Гулака на історико-правову тематику, рукописах М. Костомарова, записках В. Білозерського, поемі “Україна” П. Куліша. Творча спадщина ж Т. Шевченка ілюструє мотиви світового покликання кожного з народів. Не повчання інших народів, а так зване “збагачувальне місіонерство”. Т. Шевченко був противником месіанізму будь-якого народу і будь-якої релігії стосовно інших етнічних спільнот і віросповідань. Про це із силою свого неповторного таланту поет заявив у “Кавказі” (1845 р.).

Сприймаємо Т. Шевченка передусім як поета, літератора, художника. Проте вражає, як у нього за багатьма художніми образами можна прочитати відомі в історіографії прикметні історичні факти, окремі історіософські дискурси світової, у тому числі й слов'янської історії. І це вже постає перед нами Шевченко-історик.

Хочу завершити пророчими словами Кобзаря, досі актуальними для слов'янських народів:

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся – поборете!
Вам бог помагає!
За вас правда,
за вас слава
І воля святая!

Список використаних джерел

1. *Франко І.* Ще в справі “Гуса” / І. Франко // Іван Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 28.: Літературно-критичні праці (1890–1892). – К.: Наукова думка, 1980. – С. 129–131.
2. *Франко І.* Тарас Шевченко / І. Франко // Іван Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 28.: Літературно-критичні праці (1890–1892). – К.: Наукова думка, 1980. – С. 112–122.
3. *Франко І.* Шевченко героєм польської революційної легенди / І. Франко // Іван Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 29.: Літературно-критичні праці (1893–1895). – К.: Наукова думка, 1981. – С. 210–248.
4. *Франко І.* Рецензія на чеські переклади творів Тараса Шевченка / І. Франко // Іван Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 29.: Літературно-критичні праці (1893–1895). – К.: Наукова думка, 1981. – С. 492–544.
5. *Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / І. Франко // Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 41. – К.: Наукова думка, 1984 р. – С. 194–470.
6. *Вервес Г.* Тарас Шевченко і

польська культура / Г. Вервес // Шевченко і світ. Збірник / Упор. Д. С. Наливайко. – К.: Дніпро, 1989. – С. 9–46. 7. *Житник В.* Тарас Шевченко чеською та словацькою мовами / В. Житник // Шевченко і світ. Збірник / Упор. Д. С. Наливайко. – К.: Дніпро, 1989. – С. 47–86. 8. *Шевченко і Шафарик* // Кирилук Є. П. Шевченкознавчі та славістичні дослідження. – К.: Наукова думка, 1977. – С. 77–88. 9. *Шевченко і слов'янські народи* // Кирилук Є. П. Шевченкознавчі та славістичні дослідження. – К.: Наукова думка, 1977. – С. 30–76. 10. *Павлюк М.* Провідні ідейні тенденції в ранніх перекладах творів Шевченка на російську мову / М. Павлюк // Збірник праць восьмої наукової шевченківської конференції. – К., 1960. – С. 199–219. 11. *Дзюба І., Жулинський М.* Передне слово “На вічному шляху до Шевченка” / І. Дзюба, М. Жулинський // Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1: Поезія 1837–1847. – С. 9–66. 12. *Дзюба І.* Тарас Шевченко / І. Дзюба. – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 2005. – 704 с. 13. *Дзюба І.* У всякого своя доля (епізод із стосунків Шевченка зі слов'янофілами). Літературно-критичний нарис. / І. Дзюба. – К.: Радянський письменник, 1989. – 371 с. 14. *Дзюба І.* Шевченкові “гайдамаки”: з відстані часу / І. Дзюба // Сучасність. – 2004. – № 6. – С. 67–92. 15. *Яременко В.* Світова історія у творчій спадщині Тараса Шевченка: спроба історіософського прочитання / В. Яременко // Український історичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 174–188. 16. *Яременко В.* Тарас Шевченко та Кирило-Мефодіївське братство: долання стереотипів / В. Яременко // Київська старовина. – 2007. – № 2. – С. 59–77. 17. *Звольський В.* Минуле українського народу та його значення у поетичній творчості Тараса Шевченка / В. Звольський // Сучасність. – 2006. – № 3. – С. 66–91. 18. *Єрмоленко С., Мойсієнко А., Гнатюк Л.* Мовотворчість Тараса Шевченка в слов'янській рецепції ХІХ–ХХІ ст. / С. Єрмоленко, А. Мойсієнко, Л. Гнатюк // Мовознавство. – 2013. – № 2–3. – С. 100–112. 19. *Забужко О.* Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К.: Абрис, 1997. – 144 с. 20. *Барабаш Ю.* Тарас Шевченко: імператив України. Історіо- й націософська парадигма / Ю. Барабаш. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2004. – 181 с. 21. *Наливайко Д.* Історія і міфологія у Шевченка (у контексті європейського романтизму) / Д. Наливайко // Тарас Шевченко і європейська культура. – К., Черкаси, 2000. – С. 19–25. 22. *Франко І.* Літературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар / І. Франко // Іван Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 29: Літературно-критичні праці (1893–1895). – К.: Наукова думка, 1981. – С. 40–50. 23. *Шевченко Т.* Гайдамаки / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 54–110. 24. *Шевченко Т.* Єретик / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 192–200. 25. *Шевченко Т.* Стоїть в селі Суботові / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 226–227. 26. *Шевченко Т.* Сліпий / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 201–215. 27. *Шевченко Т.* І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 244–249. 28. *Шевченко Т.* Повне зібрання творів: У 6 т. – Т. 6. – К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1964. – 643 с. 29. *Шевченко Т.* Полякам / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 295. 30. *Дзюба І.* Шевченкові “гайдамаки”: з відстані часу / І. Дзюба // Сучасність. – 2004. – № 6. – С. 67–92. 31. *Шевченко Т.* Сичі / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 342–351. 32. *Лосєв І.* Україна в контексті російського “неослов'янофільства” / І. Лосєв // Сучасність. – 1999. – № 5. – С. 106–111. 33. *Шевченко Т.* В неволі тяжко, хоча й волі / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 273. 34. *Вибрані листи* // Тарас Шевченко. Твори в п'яти томах. – Т. 5. Щоденник. Вибрані листи. – К.: Дніпро, 1971. – С. 227–449. 35. *Франко І.* Листи Шевченка до Бр. Залеського // Іван Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. – Т. 28: Літературно-критичні праці (1890–1892). – К.: Наукова думка, 1980. – С. 61–72. 36. *Польська література і Т. Г. Шевченка* // Шевченківський словник. У 2 т. – Т. 2. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – С. 129–132. 37. *Слов'янофіли, слов'янське питання і Т. Г. Шевченко* // Шевченківський словник. У 2 т. – Т. 2. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – С. 222–225. 38. *Чеська література і Т. Г. Шевченко* // Шевченківський словник. У 2 т. – Т. 2. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – С. 340–343. 39. *Болгарська література і Т. Г. Шевченко* // Шевченківський словник. У 2 т. – Т. 1. – К.: Головна редакція УРЕ, 1976. – С. 79–82. 40. *Російська література і Т. Г. Шевченко* // Шевченківський словник. У 2 т. – Т. 2. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – С. 173–180. 41. *Шевченко і світ.* Збірник / Упор. Д. С. Наливайко. – К.: Дніпро, 1989. – 316 с. 42. *Шевченко Т.* Тарасова ніч / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 35–37. 43. *Шевченко Т.* Перебендя / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 40–41. 44. *Шевченко Т.* Гамалія / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 150–155. 45. *Шевченко Т.* Холодний яр / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 249–250. 46. *Шевченко Т.* Кавказ / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 240–248. 47. *Шевченко Т.* Царі / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 319–323. 48. *Шевченко Т.* Гамалія /

Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 150–332. 49. Шевченко Т. Іван Підкова / Т. Шевченко // Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1967. – С. 50–345.

Ірина Федорів

**ТВОРЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО В КОНТЕКСТЕ
СЛАВИСТИЧЕСКИХ РЕФЛЕКСИЙ**

В статье автор анализирует славистическую тематику в творческом наследии Т. Шевченко. Акцентируется внимание на таких дискуссионных вопросах в украинской историографии как славянофильство и Т. Шевченко, участие поэта в Кирилло-Мефодиевском братстве и его концептуальное видение решения славянского вопроса в исторических реалиях XIX в. Рассматривается влияние художника на всеславянскую аудиторию.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, славистика, славянофильство, Кирилло-Мефодиевское братство, поэтическое наследие.

Iryna Fedoriv

**THE ARTISTIC HERITAGE OF TARAS SHEVCHENKO IN THE CONTEXT
OF SLAVIC REFLECTIONS**

In this article the author examines Slavic themes in the creative legacy of Taras Shevchenko. Attention is focused on such controversial issues in the Ukrainian historiography as Slavophiles studies and Shevchenko, participation of the poet in the Cyril and Methodius Brotherhood and his conceptual vision of solving the Slavic issue in Slavic historical realities of the nineteenth century. The influence of the artist on the Slavic audience is investigated.

Key words: Taras Shevchenko, Slavonic studies, Slavophiles studies, Cyril and Methodius Brotherhood, poetic heritage.